

Ifjúsági munka, ifjúsági szakma, ifjúságügy¹

Az ifjúsági munka tulajdonképpen gyűjtőfogalom, amely minden egyes elemében és egészében a felnőtté válásban hivatott segítséget nyújtani. A felnőtté váló ifjúsági korosztályok körüli ifjúsági munka kapcsán megkülönböztethetjük egyfelől az ifjúsági munka szereplőit, másfelől az ifjúsági munka területeit. Mindkét vonatkozásban bemutatjuk a közvetett segítő és közvetlen segítő ifjúsági munkát, ugyanis az ifjúsági munka egészének színvonala éppen azon múlik, hogy a különböző szempontú tevékenységek, tevékenységcsoportok miként erősítik egymást, miként teszik lehetővé a felnőtté válást.

Az ifjúságügyben használatos fogalmak, kifejezések (pl. ifjúsági szakma, ifjúsági munka) tulajdonképpen a köznapi kommunikációban számos foglalkozás szinonimájaként ismerhetők.

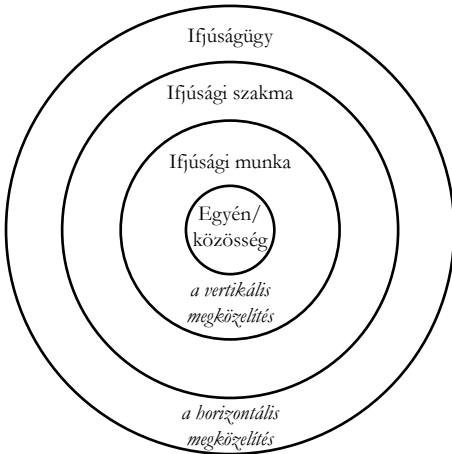
A kifejezés önmagában számtalan értelmezési lehetőséget jelenthet, függetlenül attól, hogy az egyes megnyilvánulásoknak van-e bármilyen szempontból kapcsolata egymással azon túl, hogy mindegyikük valamilyen mértékben összefüggésben van a felnőtté válókkal. Mindenekelőtt legelőször illendő tehát ezt a fogalmat alaposan tisztáznunk. Számosan érthetik például egyszerűen úgy az ifjúsági munkát, hogy egy ifjú valamilyen konkrét munkát végez, jószereivel egy munkahelyen (a diákmunka-közvetítő irodák e területet célozzák meg). Sőt, köznapi értelemben ifjúsági munkát végez egy önkormányzatnál dolgozó hivatalnok is, akire a korosztályba tartozókkal kapcsolatban különféle feladatok hárulnak. És például az orvos, a pedagógus, a kiképző katonatiszt, az ifjúságsegítő, az úszóedző is mind-mind ifjúsági munkát végez a szó köznapi értelmében. Sokan vannak, és sokféleképpen

tevékenykednek, egészen más felkészültséggel, különböző területeken, egészen más elképzelésekkel, alapvetően eltérő módszerekkel és célokkal. Tulajdonképpen a velük kapcsolatba kerülők is – életkorban, élethelyzetben, fejlettségi szintben stb. – teljesen különbözhetnek egymástól. Csupán két mozzanat közös bennük: egyrészt az ifjúsági generációk tagjainak életében betöltött szerepük valamilyen összefüggésben a felnőtté válással kapcsolatosak, másrészt aktivitás, konkrét tevékenység jellemzi őket. Bármilyen furcsának is hat, kizárólag ez lehet a közös az unokájának mesét olvasó nagymama és a gyermekfogász között...

Az ifjúsági tevékenységek meghatározása – Az ifjúsági munka, szakma és az ifjúságügy értelmezése

Az ifjúságszakmai fogalomkör azonban ennél némiképp eltérően és precízebben értelmezi az ifjúsági munkát, szakmát és ifjúságügyet. A modell középpontjában az az egyén (illetőleg közössége) áll, akiről az ifjúsági tevékenység tulajdonképpen szól. Az első hagymahéjon belül azon tevékenységek találhatóak, amelyek közvetlen szereplője az egyén (közösség). E megközelítés a vertikális ifjúsági munka. A középső hagymahéjon az ifjúsági szakmába tartozik minden olyan tevékenység, amely csak közvetett módon kerül kapcsolatba magával az egyénnel (közösséggel), „pusztán” szervezi azt, kerekeit adja meg, megalkotja szintetizáló elméleteit. A külső hagymahéj a horizontális ifjúsági megközelítés terepe, az ifjúsági tevékenységek határ-

területei, a más szakmához történő kapcsolódások találhatóak itt.

a) Ifjúsági munkának nevezzük mindazokat a tevékenységeket, amelyek az ifjúsági korosztályok és a velük közvetlen kapcsolatban lévő szereplők közötti interakciókban jelennek meg. Az érintett korosztályok élethelyzetéből adódó sajátos problémáinak megoldását, társadalmi részvételük kialakítását segítő, az ő részvételükre és sajátos szakmai eszközrendszerre alapozó társadalom-, közösség- és perszónális fejlesztő, segítő munka. Az ifjúsági munka kulcsszavai: énkép kiteljesítés, önismeret, öntevékenység, közösségi párbeszéd, csoportszocializáció, kihívásokra való felkészítés, szabadidős tevékenységek, informális tanulás. A kifejezés egyesíteni hivatott a felnőtté válást (elő)segítő mindenféle foglalatosságot születéstől felnőtt korig az úgynevezett harmadlagos szocializációs terepen (a család és az iskola mellett). Az ifjúsági munka cselekvési tere (ideje) a szabadidős időszáv, amelyhez önkéntesen lehet csatlakozni (szemben a másik két szocializációs tereppel, amely adottság, ill. kötelező). Az ifjúsági munka leginkább a fejlesztés irányát magukban hordozó tényezőkhöz kapcsolódik (személyiség, közösség, csoport-, terület-, település-fejlesztés...) mindezek a támogatás, az újtás és megújulás előjelét, ígéretét, és szük-

ségletét mutatják, mint ahogy a „helyzetbe hozás”, bátorítás, bevonás fogalmai is. Magában foglalja a szolidaritás, a különbözőségek elfogadásának aktív képessége és készsége (és ennek részeként az empátia fejlesztése) fogalomköréit. Az ifjúsági munka feladata az ifjak szükségleteinek felismertetése, ki-elégítése. Szolgáltatási kínálata annyiban különbözik az üzleti világ ifjúsági szolgáltatásaitól, hogy (elvben) bárki számára hozzáférhető, ún. alacsonyküszöbű szolgáltatás, azaz igénybevétele nem függ pénzügyi vagy egyéb előzetes feltételektől.

- b) Ifjúsági szakma: az ifjúsági tevékenység középső hagymahéja mindazon tevékenységeket tartalmazza, amely tartalmában, módszertanában segítséget adhat a közvetlen ifjúsági munkának. Az absztrakció magasabb szintjén elhelyezkedő tevékenységösszegesség, melynek feladata az ifjúsági munka „háttérnek” biztosítása.²
- c) Ifjúságügy: bármi, aminek ifjúsági vonatkozása van, így ifjúságügy a tandíjhitel, a gyes, a gyermekétkeztetés, az ifjúsági kultúra, az ifjúsági média stb. (horizontális megközelítés).

Az ifjúsági tevékenység háromféle csoporttal áll viszonyban:

- (közvetlenül) az ifjúsági korosztályokkal – ez az ifjúsági munka;
- az ifjúsággal foglalkozó szakmai közösséggel és az állam ifjúsági szeptévével (kormányzat, önkormányzat stb.), az ifjúsági szakma; illetve
- az ifjúsági tevékenységek határterületeivel – ez az ifjúságügy. Bár ez utóbbi első pillanatban csodálkozásra adhat okot, de pl. ha arra gondolunk, hogy az adóforintokat transzparens, stratégia mentén történő, hatékony és eredményes módon kell(ene) elkölteni, ennek szakmai kontrollját nyilván az ifjúságsszakmai közösség adhatja.³

Az ifjúsági szakmabeliek feladata az önmagáért és közösségeiért felelős polgárrá válás mással nem helyettesíthető segítése elsősorban a harmadlagos szocializációs terep megmunkálásával, de (re)szo-

cializációs szükséghelyzetben akár valamennyi szocializációs terepen, hogy az ifjak részesei lehessenek egy kiegyensúlyozott, összetartó, együttműködő és fenntartható társadalomnak – vagyis egy olyan társadalmi térnek, amely képes kiegyensúlyozott válaszokat adni az adott kor kihívásaira.

Mi a harmadlagos szocializáció?

Az ifjúsági korosztályokat ma már alapvetően három hatáscsoport éri: a család, az iskola (munka) és a szabadidős szféra mintái. Az elsődleges szocializációs terep – a család – és a másodlagos szocializációs terep, az iskola⁴ (óvoda, munka), mellé felzárkózik egy harmadlagos (szabadidős) szocializációs terep (az egyén életében is ilyen sorrendben jelentkező): a kortárs csoportok (mint nem mesterségesen hierarchizált, egyenrangú csoportok), a plázák, az internet, a média, a kisközösségi együttműködés stb. világa. E harmadlagos terep az ifjúságügy területe. Az oktatás(munka) és családüggyel foglalkozó nagy intézményrendszerek nem képesek, és nem is feladatuk a harmadik, jórészt önszerveződő, önkéntesség alapuló „láb” kiváltására.

Miért fontos az ifjúsági munka?

Az ifjúsági munkának kettős szerepe van: fejlesztő és megelőző funkciót tölt be elsősorban a harmadlagos szocializációs nevelési színtereken, azonban előléphet másodlagos és elsődleges tereppé is. Miután ifjúkorban fejlődik leginkább a személyiség, ez az időszak a képességek, készségek kiteljesítésének ideje, így az ifjúsági munka:

- hozzásegít az önálló életvezetéshez szükséges kompetenciákhoz, és támogatja a készség-, jártasság- és képességfejlesztést, segíti azokat a kiegyensúlyozottság, önfejlesztés, önrendelkezés megélésében;
- felkészít a belső (személyiségen belüli) és külső (interperszonális) konfliktuskezelésre;
- segít a társas szükségletek kielégítésében.

A harmadlagos szocializáció célja – az ifjúságügy megközelítései

Az ifjúsági generációkat inkább gyermeknek (nem egyenrangúnak) tekintő országokban a korosztályok potenciális problémaként jelennek meg: veszélyben lévő, védeni szükséges korcsoportként. Máshol (ahol a generációkat szinte felnőttként – a szó egyenrangú értelmében – kezelik) inkább erőforrásként jelennek meg, akiket fejleszteni, támogatni kell. Az országok társadalmi, gazdasági fejlődésének tekintetében is eltérő és tetten érhető a két szemlélet: az „*ifjúság mint erőforrás*”-kép a stabilitás, a gazdasági növekedés és szociális reformok időszakában jelenik meg, míg az „*ifjúság mint probléma*”-kép olyan periódusokban kerül előtérbe, amikor gazdasági krízis, politikai instabilitás a jellemző.

Amikor az ifjúságot társadalmi erőforrásnak tekintik, akkor ezen erőforrások fejlesztése, növekedése és ösztönzése képezi az ifjúsági munka, ifjúsági szakma legfőbb célját. (A skandináv országokban a korosztályokra mint erőforrásra tekintenek, és a fejlődési folyamatot hangsúlyozzák, amit a társadalom támogat. Ezekben az országokban a legfőbb ifjúsági probléma a társadalmi, közéleti részvétel hiánya.)

Az ifjúság mint probléma megközelítése háromféle módon jelenhet meg: a társadalmi beilleszkedéssel kapcsolatos problémák, a részvétellel kapcsolatos gondok, valamint a kulturális és szociális devianciákkal kapcsolatos problémák formájában. A mediterrán országokban, illetve Franciaországban és Nagy Britanniában az ifjúsági életszakasz meghosszabbodása (posztadoleszcens), a társadalmi kirekesztettség a legfőbb probléma, valamint azok a veszélyek, amelyekkel szembe kell nézni a felnőtté válás átmeneti periódusában. A kormányzat ezen országokban az ifjúsági korosztályokra mint potenciális problémára tekint.

Mindamellettsé jellemző, hogy az ifjúsági munkában, ifjúsági szakmában a két szemlélet többnyire együtt, keverten található meg, persze más-más hangsúllyal.

Az ifjúsági munka, ifjúsági szakma, ifjúságügy áttekintése

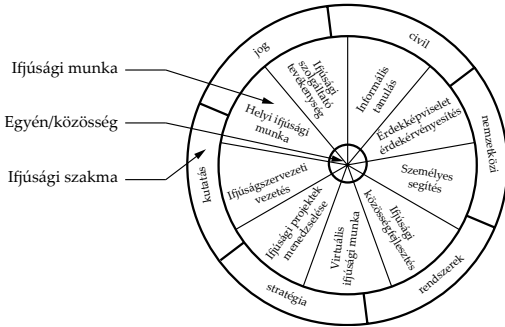
Az ifjúsági tevékenységeket kétféleképpen dimenzionáljuk. Egyfelől bemutatjuk az ifjúsági munka, szakma, ifjúságügy területeit, másfelől számba vesszük azok szereplőit. Áttekintésünket egy táblázatban és egy ábrában foglaljuk össze.

Ifjúsági munka, Ifjúsági szakma és Ifjúságügy

I. Területek	II. Szereplők
<p>I.1. Az ifjúsági munka területei</p> <ol style="list-style-type: none"> Ifjúsági informális tanulás Ifjúsági szolgáltató tevékenység <ul style="list-style-type: none"> komplex ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatás egyéb információs, tanácsadói szolgáltatás (beleértve a pontokat, mobil szolgáltatásokat) egynapos programszolgáltatások többnapos programszolgáltatások (táborok) Személyes ifjúságsegítő tevékenység Ifjúsági közösségfejlesztő tevékenység Helyi ifjúsági munka Ifjúsági projektek menedzselése Ifjúságszervezeti (és intézmény) vezetés Ifjúsági érdekképviselés, érdekérvényesítés Virtuális ifjúsági munka <p>I.2. Az ifjúsági szakma területei</p> <ol style="list-style-type: none"> Ifjúsági tevékenységek jogi keretei Ifjúsági kutatások Ifjúsági stratégia és cselekvési terv készítés és monitoring Ifjúságszakmai rendszerek Nemzetközi ifjúsági tevékenység Civil ifjúsági tevékenység <p>I.3. Az Ifjúságügy területei</p> <ul style="list-style-type: none"> Család Gyerekvédelem Formális oktatási rendszer Munka világa Egészség-sport-drog Környezet Fogyasztás Kultúra Fogyatékkal élők Kisebbségek-romák Bűnmegelőzés-Reszocializáció Ifjúsági kormányzat Stb. 	<p>II.1. Az ifjúsági munka szereplői</p> <ol style="list-style-type: none"> Természetes és laikus segítők köre <ul style="list-style-type: none"> Természetes segítő A család Baráti kör, barátok A szomszédok Önkéntesség – Önkéntes segítők, kortárssegítők Sorstárs segítők, önszervező csoportok Szakmailag felkészült segítők köre <ul style="list-style-type: none"> Ifjúságsegítők Ifjúsági referensek Pedagógusok, óvónők, pszicho-pedagógusok Szociálpedagógusok, konduktorok stb. Pszichológusok Gyermek és ifjúságvédelem szakmai munkatársai Szabadidőszervezők, edzők, szakkörök, csoportok vezetői Szociális segítők Közművelődési szakemberek, művelődésszervezők, animátorok Ifjúságszakmailag részben felkészült segítők köre <ul style="list-style-type: none"> Orvosok, egészségügyi szakfeladatot ellátók Drogprevenció szakemberei Rendőrök, a bűnmegelőzésben, illetőleg a büntetés-végrehajtásban tevékenykedők Ifjúsági művészek <p>II.2. Az ifjúsági szakma szereplői</p> <ol style="list-style-type: none"> A közigazgatásban Tudományos területen, ifjúságkutatásban Politika területén A médiában dolgozók körében

Az alábbiakban bemutatjuk az ifjúsági munka és szakma területi strukturáját, és körülírjuk a területeket.

Az ifjúsági munka és szakma területei

Az ifjúsági szakma és az ifjúsági munka területei

Az ifjúsági munka területei esetében azokat a terepeket vesszük számba, ahol szorosan az ifjúsági generációkkal magukkal, azok tagjaival kapcsolatban történik tevékenység. Az ifjúsági szakma területeinek nevezzük jelen esetben azokat a szegmenseket, ahol a közvetlen munkánál elvonatkoztatottabb módon – az absztrakció egy magasabb szintjén – folyik érdekükben a munka. Az ifjúságügy területeit a táblázatban felsorolásszerűen ismertettük, később bővebben esik róluk szó.

Az ifjúsági munka területei

Informális tanulás az ifjúsági tevékenységekben

A formális-nonformális-informális tanulási módszerek háromszögében az ifjúsági területen leginkább ez utóbbi jellemző. Az informális tanulás olyan tanulási forma, ahol maga a tanulás mint folyamat elvész a más jellegű cselekvésben, tartalmakban. Vagyis nem tervezett és nem értékelt, ugyanakkor csak megfelelő feltételek biztosítása mellett történhet. Ilyen az edutainment (szóra-

kozva tanulás), de ilyen a tapasztalati úton elsajátított tudás is.

Az informális tanulás szoros kapcsolatban áll az indirekt (bottom-up) tanulással, ahol a feladatok maguk a hatás forrásai, a feltételek olyanok, hogy a tanulók közti kapcsolatok, kölcsönhatások, interakciók maguk a magatartásformák elsődleges megteremtői, közvetítői. (pl. kölcsönös ellenőrzés, kölcsönös segítségnyújtás stb.).

Európa afelé halad, hogy az ifjúságsegítés tervezett tanulási (pedagógiai) folyamat, mely az informális mellett alkalmazza a nem-formális és adott esetben a formális pedagógiai módszereket. Így érthetővé válik, hogy pl. a szabadidő-szervezés csak akkor tekinthető ifjúsági munkának, ha az a pedagógiai folyamatba illeszkedik, önmagában még nemigen lép túl az informális tanulási helyzetek megteremtésén (a hagyományos táboroztatási, fesztivál- és rendezvényszervezői szerepfelfogás nem lép túl ezen a helyzetértelmezésen, sokszor csak verseng – bár ez is értelmes verseny – a fogyasztói típusú programok tömkelegével).

Általánosan elfogadott tétel, hogy az ifjúsági munka elsősorban közösségekben végezhető hatékonyan és eredményesen. Az ifjúsági munka azért is alapoz közösségekre, mert sokrétűsége mellett az egyik fő célja (a másik ilyen fő cél a szociokulturális értékteremtés), hogy a társadalmi kulturális átörökítést biztosítsa-fejlessze, ez pedig a tanulás-oktatás egyik fő feladata. Ezek ifjúsági specifikumaival foglalkozik a terület, ideértve a kortárs-segítést és más egyéb módszertant is. Ez a terület speciális átmenet a közösségfejlesztés csoportos és az ifjúságsegítő tevékenység egyéni szerepfelfogása között, ugyanis csoportban történik, de az egyén fejlődését tekinti értéknek.

Ifjúsági szolgáltató tevékenység

Az ifjúsági szolgáltatás általában (ha nem is kizárólag) a köz (számára nyújtott) szolgáltatás, amely tartalmilag a felnőtté váló nemzedékek különféle életkorban, különféle módon jelent-

kező szükségleteihez és mindenféle megnyilvánulásaihoz kapcsolódhat, és amely adott szakmai követelményeknek kell hogy megfeleljen (pl. jogi, munkaerő-piaci, pszichológiai, drog stb.). Meghatározó emellett az ifjúsági relevancia is, azaz a szolgáltatás nem csupán megfelel az adott tárgykör szakmai szempontjainak, hanem ugyanakkor hordoz fejlesztő, ha úgy tetszik (felnőtt életre felkészítő) szocializáló feladatot is. Ifjúsági szolgáltatásról tehát akkor beszélhetünk, ha mindkét szempont jelen van, és érvényesül.

Ezen a területen kell szót ejteni mindenről, ami szolgáltatásokon keresztül (nem közvetlenül) támogatja a társadalmi folyamatok megértését, és az ifjúsági korosztályok azokba való aktív bekapcsolódását annak érdekében, hogy cselekvő részeseivé váljanak sorsuk, életük alakításának. Magyarországon ilyen például az Európai Ifjúsági Információs Charta alapján működő ifjúsági információs és tanácsadó irodák hálózata, a nem e rendszer szerint működő információs, tanácsadói szolgáltatás (beleérte a pontokat, mobil szolgáltatásokat, telefonszolgáltatásokat), az egynapos (fesztiválok stb.) és ettől elkülönítve a többnapos programszolgáltatások (táborok) körét.

Ezen túl megkülönböztetünk úgynevezett *elsőfokú szolgáltatást*, értve ez alatt az (telefonon, levélben, közvetlenül) egyszer igénybe vett szolgáltatást, amelyben a megjelent kérdés, nehézség azonnali (a felvetett összefüggésben) rendezhető, tisztázható, s amelyben a fejlesztő szempont szerényebb, jószerivel a tájékoztatásra, az informálásra, vagyis az ismeretek, eljárások megismertetésére irányul. Ez a gyakoribb. A *másodfokú szolgáltatások* gyakorlatilag folyamatok, visszatérő és/vagy folyamatosan végzett szolgáltató tevékenységek, mindig az adott ifjak és adott tárgykör sajátosságai szerint. Ez utóbbi területen kulcsfontosságú a szolgáltató személye, felkészültsége, képessége, amelynek hiányában több kárt okozhatunk, mint hasznot hajtunk, és mint képzelnénk...

Személyes ifjúságsegítő tevékenység⁵

Az önismeret s a társismeret megalapozása, fejlesztése a segítő tevékenység nélkülözhetetlen alapja. Az ifjúsági tanácsadás módszertana a személy–személy (ún. perszonális) közötti kapcsolatról, a segítsérről, a tanácsadásról szól, meghatározva a segítő kapcsolatot és azok modelljeit, a tanácsadás folyamatát és alapelveit, a konfliktust és a konfliktuskezelést. A tevékenység főként a kommunikációra, az azt megkönnyítő és gátló tényezőkre és a személyiségfejlesztő módszerekre épül.

Bár általában a segítő funkció is egy közösségekben, annak részeként teljesebben ki, e területen a hangsúly a személy–személy közti interakción van. A segítő beszélgetésben nem elsősorban az életkor (vagy az abban lévő különbség) játszik szerepet, hanem hogy a segítőnek semmiféle önös szándéka nem lehet a segítettrel való kapcsolatában, ameddig ez a segítői viszony fennáll. (Itt bármi önösnek tekinthető, ami nem volt valamilyen módon már eleve része a segített személyiségének, vagy ami a segítő monopóliuma volt és maradt – a segítői beszélgetésben a legpozitívabb lelkészi, orvosi, pszichológusi, tanári stb. manipulációknak sem lehet helye. Ez azért is gondot jelenthet, mert az ún. segítői hívatások szakembereinek nagy része a mai napig evidensnek gondolja azt, hogy ők eleve a segítői beszélgetés tudorai is, holott szó sem lehet szimmetrikus interperszonális kapcsolatról mindaddig, amíg a szerepviszony aszimmetrikus. Semmi másra nincs joga, mint arra, hogy a segített személyisége saját „erőit” segítse a felszínre kerülni és érvényesülni. A segítőnek tisztában kell lennie saját kompetenciahatáraival!)

Emellett fontos pontosan tudni, hogy hol a határ, ahol a másokkal való beszélgetés eredményes és hatékony segítség, de mégsem illetéktelen beavatkozás a másik életébe (a szimmetrikus viszony fenntartása, az otthonos idegen státusán való túl nem lépés). Nem tartozik a segítői viszonyrendszerbe a betegséget kezelni kívánó helyzetek és a lelkiileg kritikus helyzetbe sodródottak kezelése, csak azok, akik csak az adott

helyzetben és körülmények között és csak időlegesen nem tudtak segíteni magukon, pl. hiányzó információk, tények tudatása; nem ismert, de alkalmazható eljárások, módszerek ismertetése, szembesítés a segített valódi helyzetével, tudásaival, lehetőségeivel; a lelkiismeret-furdalás különböző változatainak következményei alól való „fölordozás”; a felhalmozódott érzelmek és indulatok „kisülésének” segítése; a segített saját értékei és erői felismerésének segítése; pozitív értékelés, megerősítés, támogatás; tévhitekből, hiedelmekből és félreértésekből származó (lelki) görcsök feloldódásának segítése.

A segítői kapcsolat felkérésre jön létre, mindig egyedi és mindig egyéni. (Az ideális az, ha a felkérés meg is fogalmazódik, de gyakran a potenciális címzettnek magának kell tisztáznia azt, hogy a vele létesített kommunikációs kapcsolat tartalmaz-e felkérést.) A segítői vállalás is mindig személyes döntés kérdése, amelyben a potenciális segítő teljesen szabad. A segítői kapcsolat kerete egyféle, a kapcsolat időtartamára szóló szerződés, amely a kapcsolat konkrét tárgyára irányul akkor is, ha ez a szerződés hallgatólagos. A segítői kapcsolat realizálódási módja alapvetően a verbális kommunikáció és a testbeszéd.

E területen kell szó eszen az önérdekérvényesítésről (asszertivitás) is.

Ifjúsági közösségfejlesztő tevékenység

Társadalomban élve valamennyien részesei vagyunk különféle szerveződéseknek, csoportoknak, társaságoknak, szerencsés esetben ennek minőségi válfájának, a közösségeknek. A terület az ifjúsági csoporttal, annak létrejöttével, fejlesztésével foglalkozik, különös tekintettel a meglévő ifjúsági közösségek belső helyzetére és fejlesztésére, az ifjúság körében lehetséges közösségi fejlesztőmunka eljárásaira. Az ifjúsági korosztályok tagjai ugyanis minél több közösségben való cselekvő részvétele a helyi, összességében a hazai társadalmat erősíti különösen, ha az ifjúkori mintákat felnőtt korukra sem felejtik el.

A terület kulcsszavai: közösség, közösségfejlesztés, irányított beszélgetés, önkéntesség, animáció.

Ez az ifjúságot segítő tevékenység gyakorlatilag olyan fejlesztés, amelynek lényege a társas környezet, a(z emberi) közösség, amelyhez részben meg kell tanulnia a felnőtté válóknak alkalmazkodni, s amelyben tudnia kell tájékozódnia, szerepet találnia, önmagát kifejeznie, önmagát érvényesítenie, önmagát és másokat képviselnie, felelősséget vállalni és viselni a következményeket, egyáltalán meg kell tanulnia választani.

A közösségfejlesztésben nemcsak az önkifejezés a lényeg, hanem a közösségekben rejlő erő, közös erőforrás, amivel olyan dolgokat lehet megvalósítani, amit egyénileg nem. Így a közösségfejlesztés másik lényege a lokalitásban, a helyi, településszintű, vagy regionális cselekvésben és fejlesztésben jelölhető meg. A közösségfejlesztés elsősorban a kezdeményező- és cselekvőképesség fejlesztését jelenti, amelyben kulcsszerepe van a polgároknak, közösségeiknek és azok hálózatainak, valamint a helyi szükségletek mértékében a közösségfejlesztőknek is, akiknek bátorító-ösztönző, informáló, kapcsolatszervező munkája életre segítheti. Feltárhatja, kiegészítheti, megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat. Az ifjúsági közösségfejlesztés is legalább két szférában értelmezett: az informális (streetworkerek) világában és a formalizált ifjúsági szervezetekben is, s egyik területen sem egyszerűen pedagógusszerep-attribútumoknak kell megjelenniük. Sőt, további dimenzió mentén is vizsgálható a téma: van olyan tevékenység, amelyet ifjú lát el, s vannak, melyeket az ifjúkorból kinőtt szakember!

Helyi ifjúsági munka

Erre a területre a „minden, ami helyben történik” kifejezéssel mutathatnánk rá a legjobban. Ugyanis a helyi ifjúsági munka behatárolható földrajzi területen (település, városrész, kerület), ez az ifjúság érdekében, illetve az ifjúsági korosztály közösségei és szervezetei által végzett, szervezett közügyet előmozdító helyi tevékeny-

ségek összessége. Idetartozik az önkormányzatok ifjúsági korosztállyal kapcsolatos feladatai, az ifjúsági referensek-tanácsnokok feladatai, az ifjúsági részvétel a település életében (települési ifjúsági önkormányzatok létrehozása, működtetése, ifjúsági képviselő), az ifjúságsegítő szakemberek által nyújtott helyi szolgáltatások, szolgáltatásszervezés, szakfeladatok, a formális ifjúsági szervezetek és a nem formális ifjúsági közösségek által végzett tevékenységek; más szervezetek és szakemberek segítő munkája, valamint az általuk nyújtott szolgáltatások.

Ifjúsági projektek menedzselése

A projektmenedzsment és annak ifjúsági vetülete tartozik ide. A projektvezetés, projektfókusz, idő-, költség-, emberi erőforrás-, minőség-, kommunikáció- és kockázatmenedzsment ifjúság-specifikumai, a sikeres ifjúsági projektvezetés módszertanának területe. Az ifjúsági projektek menedzselése, másképpen vizsgálva a korosztály érdekében és a korosztály számára szervezett programok (rendezvény, fesztivál, tábor, képzés, kiadvány stb.) kezdeményezése, megtervezése, megszervezése, lebonyolítása-vezetése és megvalósulásuk ellenőrzése, lezárása.

Ifjúságszervezeti (és intézmény-) vezetés

A civil ifjúsági szervezetekben és intézményekben (mint állandó aktivitásban és nem projektben) a szervezet kitűzött céljai eléréséhez kifejlesztett tudatos tevékenység (szervezetstratégia) megvitatásával és elfogadtatásával, az önkéntesek koordinálásával, a kitűzött célok elérésével, a csapatok irányításával (a vezetőtársakkal együttműködve), a jogi szabályok betartásával, a gazdasági vezetéssel, a humán erőforrással, szervezetfejlesztéssel foglalkozó terület.

A vezetők és a vezetettek, valamint a közösen megoldandó cél felől vizsgálva az ifjúsági szektort (jobbára annak civil szegmensét), annak egyediségét az önkéntesek, az együttműködők,

a speciális motivációs rendszer, a demokrácia-szabályok, a problémák stb. szempontjából.

Ifjúsági érdekképviselő, érdekvérvényesítés

E terület öleli fel egy adott közösségnél, szervezetnél, kormányzati, önkormányzati szervnél stb. a tagok képviselővel és az ifjúsági korosztályok (vagy azok egy részének) érdekképviselővel járó stratégiákat, technikákat, azok kommunikációját, illetve ennek specialitásait az ifjúsági szegmensben.

Az ifjúsági érdekképviselő *mindazokat a helyzeteket, problémákat, cselekvési terveket és következményeket elemző, vitató és kommunikáló munkát* jelenti, amellyel az ifjúsági korosztályok tagjai és képviselőik megpróbálják az ifjúságot érintő döntéseket, illetve a döntéshozó személyeket és intézményeket az ifjúság érdekében befolyásolni.

Az ifjúsági korosztályok tagjai és képviselőik lehetnek helyi nem formális közösségek és vezetők, helyi vagy magasabb szintű – térségi, megyei regionális, országos szintű – formális szervezetek és vezetők, illetve bizonyos intézményekhez kötődő együttműködési fórumok (pl. közoktatási intézmény diákönkormányzata, vállalat szakszervezetének ifjúsági tagozata). Az ifjúságügyet meghatározó, befolyásolni képes intézmények a helyi térségi, megyei, regionális, országos vagy akár nemzetközi szintű döntéseket hozó aktorok (pl. iskolaigazgató, vállalatvezető, önkormányzat).

E területen van szó továbbá a döntéshozó tettekkel való együttműködésről, az ifjúsági párbeszédrendszerekről, a döntéselőkészítésről és kontrollszerepről. Idetartozik továbbá az ifjúságügy érdekében végzett lobbitevékenység is, ami folyhat akár profitorientált, akár nonprofit keretek közt.

Virtuális ifjúsági munka

Az információs társadalom adta lehetőségek alapvetően alakítják át a társas környezetet és az

ifjúsági közösségi tér, az ifjúsági kapcsolati háló stb. fogalmát. Ez a terület azzal foglalkozik, hogy a virtuális térben (elsősorban, de nem kizárólag az interneten) milyen szempontból tekinthetők az ifjúsági korosztályok különleges helyzetűnek. A fejezet ismerteti azokat a jelenségeket, amelyek mentén az információs társadalomba született generációk gyökeresen különböznek az idősebbektől. Foglalkozik a kultúra változásaival, valamint az ifjúság azon közösségeivel (és azok jellemzőivel), amelyek a virtuális térben szerveződnek.

Az ifjúsági szakma területei

Ifjúsági tevékenységek jogi keretei

E terület elsősorban az ifjúsági jogalkotást (a specifikus ifjúsági területű és a teljes joganyagban az ifjúsági szemléletű) és a jogérvényesülést, annak vizsgálatát és érvényesítését öleli fel. Értelmezi a gyermeki jogokat (önrendelkezés korlátozása, de a jogképesség érvényesítése), a fiatalok jogait (speciális támogató rendszerek működtetése), a szakmai jogirányt (az ifjúsági szakma önállósodásának egyik alapvetése az önálló jogi szabályrendszer meghatározása). Vizsgálja az ifjúság szerepét a jogban: az ifjúságra vonatkozó szabályozásnak az egész jogrendszert át kell hatnia. Foglalkozik a gyermekek jogi megközelítésének elvi (alkotmányos) kiindulópontjaival, azaz a jogviszonyok alapvető jellemzőivel, az azonos jogképesség mellett életkori sajátosságok figyelembevételével, a joggyakorlás korlátozása és a fokozott jogvédelem, a gyerekekkel foglalkozók (ifjúsági munkát végzők) jogaival és kötelezettségeivel. Tudatosítja, hogy a mindenkori Államnak a gyermeki jogok érvényesítésével kapcsolatosan fennálló kötelezettségei vannak, s mindez az Alkotmányból, nemzetközi egyezményekből és szakmai törvényekből következik. Foglalkozik a máig definiálatlan, jogilag nem rendezett kérdésekkel (pl. mi történik, milyen a jogi megítélés egy közszerepet vállaló serdülő esetében, közfeladatot el-

látó személy-e az ifjúságsegítő munka közben, azaz konkrétan, ha valaki neki vallja be egy füves cigi elszívását, jogi értelemben mi a teendő, van-e jelzési kötelezettség.)

Idetartozik az ifjúsági törvény problematikája, amely esetben jogalkotási kötelezettség jogi értelemben bár nincs, de a kiemelt és rendszerszerű állami figyelmet jelezheti a törvény. A törvény nem ágazati jellegű szabályanyag, hanem az ifjúsággal kapcsolatos állami cselekvésről szól: az állami cselekvés elveiről, céljairól, a közfeladatokról, intézményrendszeréről, finanszírozásról és az érdekképviseleti, részvételi intézményrendszeréről. Az ifjúsági tevékenységek jogi kereteihez tartoznak azon határterületek, amelyek bár nem kifejezetten ifjúságiak, mégis jelentős szerepük van a terület jogi szabályozottságát tekintve (szervezetek, civil keretek jogi szabályozása, eljárások stb.).

Ifjúsági kutatások

E területhez alapvetően a társadalmilag tagolt ifjúsági rétegeknek, magának a rétegződésnek, az ifjúság lokális metszeteinek, sajátos értékek, követendőnek tartott minták, szabadidős és munkatevékenységek mentén szerveződő kis- és nagycsoportjainak vizsgálata tartozik. Nem szabad megfeledkeznünk e területen a kulturális antropológiai, etnográfiai, de politológiai típusú diszciplínákról sem! Ez a terület veszi számba az ifjúságkutatás különböző műhelyeit a kutatások előkészítésétől, az információk gyűjtésén-feldolgozásán keresztül azok értelmezéséig, tanulmány szintű rendszerezéséig, majd publikálásáig. E területen kell áttekinteni az ifjúsági kutatások módszertanát, mely a szociológiai alapok mellett már kezdetben is felhasználta a különböző lélektani felfogásokat és eszköztáruk egy részét, a szociálpszichológiai látásmódot és vizsgálati módszereit, ötvözte a szociológiai, vezetélméleti és pedagógiai kutatások eljárásait. Idetartozik az alkalmazott módszerek egyes kutatások céljától függő fejlesztése, illetve az összehasonlító elemzések.

Ifjúsági stratégia és cselekvési terv készítése, valamint monitoringja

Az ifjúsági stratégia egy adott közösség, társadalom, társadalmi nagycsoport ifjúsági szempontú cselekvéseinek adott cél(ok) szerinti hosszú távú (10–20 éves) összerendezése, az erőforrások ennek szolgálatába állítása. Tartalma az ifjúsági korosztályokra vonatkozik. A valóban „használható” stratégiák, cselekvési tervek nem hagyhatják figyelmen kívül a felnőtt lakosságot. Nem lehet az ifjúságra vonatkozó intézkedéseket meghatározni anélkül, hogy ne vennénk figyelembe az őket „felnevelő”, azaz rájuk ifjúkorukban hatással lévő intézményeket (bölcsődék, óvodák, gyermekjóléti szolgálatok, civil szervezetek stb. – mint nevelési, oktatási, kulturális, szociális intézmények) és ifjúkoruk környezetét (szülei iskolai végzettsége, családjaik általános anyagi helyzete stb.), de anélkül sem, hogy ne gondolnánk végig, mi lesz velük, ha felnőnek (hogyan lesz saját lakásuk, hol fognak dolgozni stb.).

A cselekvési terv a stratégiából következő rövid távú (2–4 éves) teendőket veszi számba, ehhez rendel forrásokat, felelősöket. A monitoring a megvalósult intézkedések ésszerűségét vizsgálja és veti össze a tervekkel.

A stratégiák és a cselekvési tervek azonban nemcsak attól „ifjúságiak”, hogy róluk szólnak, hanem attól is, hogy azok megalkotásában és magvalósításában az ifjúsági generációk, illetve közösségeik, szervezeteik aktív szerepet vállalnak.

Ifjúságsszakmai rendszerek

E terület foglalkozik az ifjúsági közfeladatok definiálásával és működésével, határozza meg azok indikátorait, és értékeli azokat. Idetartozik az ifjúságsszakmai rendszerek (a pályázati rendszertől a kormányzati fejlesztő tevékenységig) működésének vizsgálata, beleértve a humán rendszereket, a finanszírozási rendszereket és az intézményi-államigazgatási rendszereket. Témáit tekintve elsősorban idetartoznak a poli-

itikai, igazgatási, fejlesztői, pályázati, monitoring (ez utóbbi átfedésben a stratégiai tervezéssel) rendszerek, azok eredményességének (jó célt szolgálni) és hatékonyságának (jól szolgálni a célt) vizsgálata.

A vizsgálati szempontok közül ki kell emelnünk (elvégre itt jórészt közvetlenül vagy közvetve közpénzekről van szó), hogy e rendszerekben mennyire jelennek meg az európai igényű események, értékek és elvárások, tehát:

A transzparencia (átláthatóság) és a nyilvánosság; jelen esetben, hogy mennyire átlátható a közpénzek elosztása, illetve a kormányzati döntések meghozatalának folyamata. Értéknek tekintjük az átláthatóságot, és célnak a teljes nyilvánosságot.

A decentralizáció és a szubszidiaritás; azaz hogy a döntések az érintettekhez mennyire közel és nem a „fejük felett” történnek meg. Értéknek jelen esetben azt tekintjük, hogy a döntések a lehető legközelebb szülessenek meg azokhoz, akik viselni kénytelenek annak súlyát.

A civil részvétel és kontroll; az tehát, hogy a döntéshozatal mennyire közös kormányzati-civil vezetésen (co-management) és döntéshozatalon (co-decision) alapul. Értéknek a mind teljesebb neokorporatív együttműködések tekintjük, hiszen a tömeg- és választási pártok korában a civil szervezetek azok az információ-beszállítók, amelyek becsatornázzák, átszövik a társadalmat, és továbbbíthatják a társadalmi problémákat.

Nemzetközi ifjúsági tevékenység

Ezen a területen belül kerül bemutatásra az ifjúsági munka nemzetek feletti együttműködése. Az ifjúsági szervezetek, kormányzati struktúrák, kutatási folyamatok mára már túlnőtték kezdeti kereteiket, s olyan szolgáltatásokat, lehetőségeket, kihívásokat is nyújtanak, amelyek csakis széles körű összefogással, nemzeteken túlmutató együttműködéssel képzelhetőek el. A terület foglalkozik a nemzetközi ifjúsági tevékenység céljával, tartalmával, módszereivel (pl. interkulturális ta-

ulás), formáival (pl. hálózatok, határokon átívelő együttműködések), a kereteket adó intézményekkel, szervezetekkel, azok működésével, egymásrataltságával, felépítésével, jelentősebb dokumentumaival, támogatási programjaival, elsősorban – de nem kizárólag – európai dimenzióban.

Civil ifjúsági tevékenység

A nonprofit szektor identitásának legfontosabb eleme, hogy alapvető jellemzőiben különbözik az államtól és a gazdasági szervezetektől (a hagyományos felosztás: az állami, gazdasági mellett a harmadik az ún. nonprofit szektor). Különböznek az államtól (a közhatalom funkcióinak hiánya) és a gazdaságtól (a profitra való törekvés hiánya). A nonprofit szektort leginkább civil szervezetek, azaz önkéntesek által létrehozott és öntevékeny módon működtetett szervezetek alkotják. A terület a civil szektor ifjúsági szegmensének törvényszerűségeit, jelenségeit, az ott folyó ifjúsági munkát dolgozza fel.

Az ifjúsági tevékenységek aktorai

Tulajdonképpen akár a születéstől az érett felnőtté válásig szükséges az ifjúsági tevékenység. Számptalan formában jelentkező, különböző szintű, egymással részben vagy egészében kapcsolatban lévő, nemritkán egymástól eltérő szempontú segítő tevékenységeket jelentenek. E hosszan tartó folyamatban mindezeket a tevékenységeket nagyon sokféle módon lehet összehasonlítani, illetőleg csoportosítani. Tekintettel arra, hogy az egyik leginkább meghatározó, hogy az ifjúsági korosztályok milyen társas összefüggések, milyen kapcsolatok, illetőleg támogatás révén nőnek fel, ebből a szempontból igyekszünk rendszerezni az ifjúsági tevékenységet. Az ifjúsági tevékenységek egészének színvonala éppen azon múlik, hogy a különböző szempontú tevékenységek, tevékenységcsoportok miként erősítik egymást, miként teszik lehetővé az ifjúsági korosztályok felnőtté válását.

Az ifjúsági munka szereplői

Az érintett korosztályok környezetében tevékenykedők számára gyakorlatilag ez az ifjúsági munka tényleges szintje, amely sokaknak napi feladatokat jelent. Mindezekben a tevékenységekben *nem csupán a közvetlen kapcsolat a döntő, hanem az aktív, konkrét szerepvállalás*, melynek során a közvetlenül segítő az adott összefüggéseken belül segíti elő az érintettek felnőtté válását. Minthogy ez a folyamat az embernél egyértelműen társas közreműködés révén zajlik, mindennek a közreműködő folyamatnak megkülönböztethetjük a természetes, laikus segítő körét, és megkülönböztethetjük a szakmailag felkészült vagy (ifjúság szakmai szempontból) részben felkészült segítő körét.

Természetes és laikus segítő köre

Természetes segítő

A természetes segítés, ha alaposan belegondolunk, a hétköznapi életben elég jól ismert megnyilvánulás. A természetessegítő-készítés az ember különféle társas szerepének talán az egyik legrégebbi, meghatározó alapmotívuma. Ezt a tevékenységformát a hétköznapi életben vállalt foglalkozásától, betöltött szerepétől függetlenül bárki végezheti. A természetes segítés az ember társas világában gyökerezik, a hétköznapi élet számtalan helyzetében egyszerűen nélkülözhetetlen. Feltehetően minden laikus és intézményesített segítő szerepvállalás is ebből az elsődleges (segítő) tevékenységből származtatható. Élettani alapja lényegében az ember védelmi és a reprodukciós szükséglete. Miközben a természetes segítés az emberek között visszahozható, helyét leginkább a professzionális segítő állíthatják vissza azzal, hogy partnernek tekintik a természetes segítőket, akiknek a segítő megnyilvánulásait elismerik, és ha szükséges, biztosítják számukra a kellő szakmai ismereteket, és eredményes szereposztást alakítanak ki velük.

Család, rokonok

A *család* a szocializáció alapintézménye, amely a gyerekek életében a születéstől a felnőtté válásig, pontosabban a családtól való teljes eltávolodásig jelen van. A család erőteljes, a későbbi életet is alapvetően meghatározó szereppel bír. A család alapfunkciója szerint minden tagjának aktív, konkrét feladata van, felkészíteni a gyerekeket a felnőtt életükben várható szerepekre és feladatokra. Erre a segítő, támogató, felkészítő elemeket jelentő feladategyüttesre a család tagjai nem kapnak külön felkészítést, ismereteik teljes mértékben laikusak, a család előzetes történetéből, különféle hagyományaiból, nevelési szokásaiból származnak, és „menet közben” alakulnak. A családban a család tagjaitól talán a legfontosabb alapérzéseket, alapfelfogásokat és életműködésekkel lehet elsajátítani. A felnőtté válás ugyanakkor egy olyan folyamat, amely a családból kiválást, a család erős kötelekeiről való fokozatos leválást jelenti.

Baráti kör, barátok

A felnőtté válás során, a tizen–huszonéves korban, különböző időszakokban változó intenzitással, de tényszerűen erőteljessé válnak a korosztályi kapcsolatok. A barátságok alakulása, a különféle társas kapcsolatok és együttes élmények következtében egyértelműen hangsúlyosabbá válik egymás támogatása, különösen akkor, ha a barátságok kölcsönösen választott, egyenrangú kapcsolatok, amelyben a résztvevők nem csupán egymást segítik, hanem figyelnek is egymásra, és egymás számára mintákat jelentenek. A barátok kiállása egymásért, a különféle titkok kezelése nem csupán a felnőtt életben oly meghatározó intimitás kifejtését teszi lehetővé, hanem a segítő készítés kibontakoztatásával egy társadalmilag fontos és konstruktív szerepet alapoz meg.

Önkéntesség: önkéntes segítő, kortárssegítő, sortárssegítő, önssegítő csoportok

„Az Országgyűlés elismeri a társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységét kifejező, a személyeknek

és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységét.” Az *önkéntes tevékenység* alapvető, klasszikus segítő tevékenység, az állampolgári részvétel igazán konstruktív és konkrét formája, amelynek meghatározó területe a felnőtté válással kapcsolatban jelentkező konkrét, tudatos megnyilvánulás. Mindennek különféle változatai lehetnek: *önkéntes segítő, kortárssegítő, sorstárssegítő és önssegítő csoportok*.

Önkéntes segítő azok, akik a mások támogatására motiváltak, akik személyes környezetükben élők saját elhatározásból, szívesen segítik, akik ugyanakkor önként vállalt, természetes segítő tevékenységükhöz széles körű, konkrét szakmai támogatást kapnak.

A *kortárssegítő* olyan önkéntes segítő, akik egyazon korosztályba tartoznak a segítségre szorulókkal. Sokszor külön tematizált kortárssegítő képzést kapnak, amelyet követően aztán felkészülten, többszereppel végezhetik vállalt feladataikat.

Sorstárssegítés leginkább a kockázatosabb életviszonyok között élők spontán segítő szándékú reakciója, adott élethelyzetükben egymás támogatására és védelmére. Minthogy elszigetelt viszonyok között, a szakszerű segítéstől távol jön létre, önmagában is esetleges, sokszor kockázatos tevékenység.

Az *önssegítő csoportba* járók számára a csoport önmaguk helyzetének javításához, a fejlődéshez közösségi erőforrás, kölcsönös segítségnyújtó terep, amelyben a résztvevők egymás számára visszajelzést, megerősítést, érzelmi támogatást tudnak adni és kapni. Különféle *szociokulturális jellegű és szabadidős szervezetek*ben (sport, művészet, hobbi) ugyancsak létezhet – nem feltétlenül tudatos – természetes segítő tevékenység. A résztvevők természetes megnyilvánulásként vagy akár közvetve, az adott tevékenységbe foglalva, például önkifejezési lehetőséget biztosítva, megmérettetési alkalmat teremtve, gyakorlati segítséghez lehet jutni. Ezekben a szervezetekben az egymástól kapott megkülönböztetett figyelem és a produktív közeg igazi, támogató légkört biztosíthat a felnőtté válók számára.

Szakmailag felkészült segítők köre

Az ifjúsági korosztályokkal közvetlen kapcsolatban lévő ifjúsági munka szakmailag kellően felkészült szakembereket igényel. A felnőtté válás teljes spektrumában, összhangban annak szerteágazó területeivel és szempontjaival, különféle, felkészült szakemberekre van szükség. A szakmai felkészültség alapja egyrészt a felnőtté válók alapos és naprakész ismerete, továbbá a korosztályokkal kapcsolatos széles körű kommunikációs képességek.

Ifjúságsegítők

A különféle szerepet vállaló laikus és profeszionális szakemberek tevékenységét – a felnőtté váló nemzedékek önállóságának megteremtése érdekében – külön szakembernek kell összehangolnia, és a felnőtté válók konkrét folyamataihoz és igényeihez kell igazítania. Ez a szakember az *ifjúságsegítő*, aki különféle segítő tevékenysége révén eleven kapcsolatban van az ifjúsági nemzedékekkel. Az ifjúságsegítő szakma napjainkban még nehezen bontakozik ki; az egyes képzések kezdeményezői már az elsajátítandó ismeretekről, a ténylegesen betöltendő szerepről is különbözőféleképpen fogalmazznak. Az elkövetkező időszakban elkerülhetetlen az ifjúságsegítő szakma letisztulása, követelményeinek pontosítása, továbbá a konkrétan végezhető munkakörök megjelenése és elterjedése.

Az ifjúságsegítő legfőbb felelőssége, hogy az ifjúsági generációkat olyan helyzetbe hozza, hogy *azonosíthatassák, megfogalmazhassák problémáikat, az előttük álló kihívásokat, majd azokra önállóan, illetve közösségi stratégiák mentén, felelős, autonóm és tudatos állampolgárként* válaszolhassanak. Az ifjúságsegítő alapvető feladata az ifjúsági korosztályok szociokulturális módszerekkel történő aktivizálása, érdekvédelme, a helyi társadalom és a helyi közösségek támogatása; a szubkulturális csoportok közötti kapcsolatépítés és -tartás, valamint a párbeszéd kiépítésének segítése, a veszélyeztetettek tanácsadással történő segítése, a munkaerőpiacon való elhelyezkedésük támogatása. Tevékenységét

gát a szociális és közművelődési intézményekben, valamint a civil szféra különböző területein, szervezeteiben végzi.

Pedagógusok, óvónők, pszichopedagógusok, szociálpedagógusok, konduktorok stb.

A pedagógus pálya egészében az ifjúságot közvetlenül segítő szakmai területet jelenti, amely a társadalmi munkamegosztás jegyében a családtól részben átvállalta a felnőtté váláshoz szükséges ismeretek és képességek rendszerezett elsajátíttatásának feladatát (másodlagos szocializációs terep). Ebből a szempontból az adott közoktatási intézményrendszer és a funkcionáló közoktatási szisztéma – a kapcsolódó alternatív és kísérleti iskolákkal együtt – szinte folyamatos átalakulásban van. A pedagógusok különféle összefüggésben (életkorban, élethelyzetben, iskolatípusban) és számtalan szakmai felfogásban oktathatják az ifjú nemzedékeket. A pedagógusok hivatása legfőképpen az, hogy vállalt szerepük és felkészültségük szerint a rájuk bízottak kompetenciáit fejlesszék, és a lehető legjobb szinten segítsék elő az új nemzedékek belépését a felnőtt társadalomba.

Pszichológusok

A felnőtté válás folyamatosan előidézheti a környezettel való kapcsolat zavarait, az érintettek testi és lelki egyensúlyának meglazulását, felbilienését. A felnőttek számára a különféle életkorokban különben is kifejezetten nehezen sikerül érteni a fiatalabbakat – emiatt aztán egy sor félreértés és félreértelmezés lehetséges, nehezen tudnak velük bánni. A felnőtté válók számára is nagyon megterhelő – olykor szinte megoldhatatlan – feladat érthetővé tenniük magukat. A felnőtté válás során jelentkező új szerepek, a családtól való távolodás szinte átláthatatlannak tetsző elmentmondásai egy sor többletterhet raknak az ifjúsági generációkra és személyes környezetükre. A pszichológusok sokféle szempontból, sokféle feladatkörben vehetnek részt mindebben a kölcsönfolyamatban, mérsékelhetik a lélektani többletterhek konzekvenciáit, személyes, belső esz-közőket tárhatnak fel a konfliktusok kezelésére,

megelőzésére, tájékozódni segíthetnek az emberi viszonyok között, és sokféle módon elősegíthetik a felnőtté válást. A pszichológusok szerepvállalását nagyban erősítheti, ha az aktualitás jegyében, akár külön felkészülés révén alapos ifjúságismeretekre tesznek szert, ha a pszichológusok adott összefüggésben együttműködhetnek a felnőtté válók személyes környezetével, illetőleg a segíteni hivatott szakemberekkel.

Az (gyermek- és) ifjúságvédelem szakmai munkatársai

Ezen a szakmai területen képzettséget, majd gyakorlatot szerzett szakemberek olyan feladatokat végeznek, amelyek tárgya a felnőtté válás szempontjából jelentkező, illetve erősödő különféle szocializációs akadályok köre. Ez a szakmai terület jól strukturált, intervenciós eszközökkel kellően ellátott tevékenységrendszer, melyben az egymásra épülő feladatok elsődleges célja az egyének veszélyeztetettségének megszüntetése, és ahol csak lehet, a családjukkal való kapcsolat rendezése, továbbá a problémák között felnőni kényszerülők segítése és megerősítése. Tevékenységüket – összhangban a feladataik súlyával – mind az alapellátásban, mind pedig a szakellátásban tagolt intézményrendszer és törvényes garanciák és eszközök erősítik.

Szabadidős szervezők, edzők, szakkörök, csoportok vezetői

Az iskolán-tanórán kívül szervezett különféle tevékenységlehetőségek számtalan formában járulhatnak hozzá, segíthetik elő, hogy a korosztályok felnőtté válása teljesebb, biztonságosabb legyen. Ezek az alkalmak hozzáértő szakemberek közreműködésével, kezdeményezésével és irányításával számos, az életműködés szempontjából meghatározó képességek kifejlődését tehetik lehetővé. Különösen, ha az ezekben a szervezetekben szerepet vállaló szakemberek, tudatosan és felkészülten végzik a feladataikat.

Szociális segítők

A szociális munka különféle foglalkozási területein tevékenykedők – szociális munkásként,

szociálpedagógusként, szociálpolitikusként stb. – a nehéz élethelyzetbe kerülő emberek ellátásához, a szociális segítséghez megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkeznek. A szociálpolitika eszköztárszereinek (pénzbeli juttatások, természetbeni juttatások és gondozás a humán szolgáltatások rendszerének igénybevételével) hatékony alkalmazásához ugyanakkor az ifjúságsegítésszakmaitöbblétiismereteinek (legalább az ifjúságismeret és a felnőtté válás sajátosságainak ismerete) elsajátítására és alkalmazására is szükség lehet. A szakszerű segítség színvonalát emelheti és sikeresebb megvalósítást előlegezhet meg, ha a szakemberek az adott helyzetnek megfelelően, a lehető legkonkrétabb formában együttműködnek.

A szociális segítő szakmán belül létezik ifjúságvédelem, vagy akár közösségfejlesztés-specializáció is.

Közművelődési szakemberek, művelődésszervezők, animátorok

A jelenleg általában művelődésszervezőnek (korábban népművelőként, azt követően kulturális szervezőként vagy -menedzserként) megnevezett szakmának jelentős szerepe lehet az ifjúsági területen is. Ez nem jelenti azt, hogy ezek a (végzett, diplomás) szakemberek azonnal képesek is bármiféle ifjúságsegítői feladat megoldására, hiszen tanulmányaik során tanáraik erre általában nem tértek ki, ilyen gyakorlatot nem folytattak (mint ahogy sokszor másilyent sem), a feladatmegoldásra legfeljebb elméletileg felkészültek. Bizonyos azonban, hogy körükből kerülhet ki legkönnyebben az ifjúságsegítés és az ifjúságügy szakértőinek köre különösen, ha speciális át- és továbbképzésben részesülnek a közülük e feladatkörre érzékenyek (pl. ifjúsági művelődési menedzser). A népművelés (közművelődés, közösségi művelődés) területén belül külön szokták választani az „általános”, a mindenkinek szóló tevékenységektől az ifjúsággal kapcsolatos és/vagy az ifjúság aktivizálása érdekében végzett feladatokat; a hivatalos statisztika is külön rovatban érdeklődik a csak nekik (a gyerekeknek, serdülőknek és külön a fiataloknak) szerve-

zett tevékenységekről. Érdekesen jellemző, hogy a művelődési otthon típusú intézmények megnevezésébe illesztett évtizedes szándékot, hogy azok inkább „művelődési és ifjúsági házként (központként)” legyenek megnevezve, folyamatosan elutasítja a népművelő szakma, noha az intézmény használóinak zöme/többsége e korosztályok közül kerül ki.

Ifjúsági művészek

A felsorolásból nem hagyható ki a művészet világában az ifjúsághoz értő szakmai diszciplínák, az előadóművészet, sőt alkotóművészet világában tevékenykedő speciális tudású, elkötelezettségű szakemberek sem: a bohócdoctorktól a karnagyokon át, a színházi szakembereken, filmkészítőkön-filmrendezőkön keresztül a vers- és meseírókig, de akár a drámapedagógusokig.

Ifjúságzakmailag részben felkészült segítők köre⁶

A hétköznapiakban számos, különböző szintű felkészültséget igénylő szakmai terület létezik, amelyiknek alkalmanként (például azért, mert valamilyen feladatvégzés azt szükségessé teszi), természetes módon találkoznak gyermekekkel, serdülőkkel, fiatalokkal. Mindahhoz, hogy ezeknek a szakmáknak a képviselői a felnőtté váló nemzedékekkel kapcsolatban munkájukat, feladataikat eredményesen végezhesék, többlet ismeretekre, speciális tudásra van szükségük. Minderre külön felkészítésen, szakmai továbbképzéseken kerülhet sor. Egyes szakmák esetében ugyanakkor az adott szakmán belül még sajátos, elkülönült szakmai területek, foglalkozási területek kialakítására is szükség lehet/van. E szakmák képviselői tehát nem elsősorban saját szakmai tevékenységük kapcsán kerülnek az ifjúsági szakma terébe, hanem akkor, ha az adott (saját) szakmai élethelyzetükben ifjúságügyi problémával találják szembe magukat (példa: a házi orvos nem ifjúságügyi szerepben van, amíg a receptet írja fel, de abban, ha a serdülőkori problémákra igyekszik választ adni).

Orvosok, egészségügyi szakfeladatot ellátók

Az orvosok általában – ahogy minden emberrel – a felnőtté válókkal kapcsolatban is elvégzik a praxisukkal összefüggő gyógyító feladatukat. Mindezeknek a tevékenységeknek során a gyógyító munka színvonalát, illetőleg az ifjabb betegeknek az orvossal való együttműködését segítheti elő, ha az orvosok felkészültek, kellően tájékozottak a felnőtté válás fontosabb jellemzőiről. Az egészségügy, az orvosi munka területén kialakításra kerültek ugyanakkor a felnőtté válók életkorához igazított, speciális foglalkozási körök is. A gyermekorvosok például klasszikusan olyanok, akik praktizálásuk során alapvető foglalkozásukat a felnőtté válás sajátos összefüggései szerint végzik. Mindez természetesen körültekintő felkészülést, az adott szakmai ismeretek frissen tartását, továbbá alapos ifjúságismeretet követel meg a szakembertől. Munkájuk végzése járhat azzal is, hogy – legalább a terápia idejére – kapcsolatot szükséges ápolniuk a felnőtté válókat segítő egyéb partnerekkel.

A drogvenció szakemberei

A drogfogyasztás problémája a legerőteljesebben talán éppen a felnőtté válók között jelentkezik. A drogfogyasztás veszélyei összetettek, amelyek nem csupán az élettani következményei és a kriminális konzekvenciái fenyegetőek, hanem a felnőtté válás egészére, a különféle társas kapcsolatokra egyaránt kihatnak. A drogfogyasztás megelőzésével, kezelésével szakszerűen erre felkészült szakemberek, *addiktológusok* foglalkoznak különféle szakmai szinteken és szervezetekben. Az ifjúsági korosztályokkal kapcsolatos különféle feladataikból ugyanakkor hiányozhatnak az ifjúságsegítés szakmai többletismeretei: alapos ifjúságismeret, a felnőtté válás aktuális jellemzőinek ismerete, továbbá a felnőtté válás során jelentkező problémákra megoldást kínáló intézményes válaszok rendszere. Jobb színvonalú, eredményesebb segítő szerepvállalást tesz lehetővé, ha mindezeket a feladatokat végző szakemberek konkrét programokban és feladatokban együttműködnek az ifjúságsegítő szakemberekkel, illetőleg ha külön felkészítést kapnak az ifjúságsegítés meghatározó ismereteiből.

A családgondozó, gyermekvédelmi szakemberek, a rendőrök, a bűnmegelőzésben, illetőleg a büntetés-végrehajtásban tevékenykedők

A felnőtté válás folyamatában előfordul, hogy az ifjúsági korosztályok a közvetlen környezetükkel (áldozatként, elkövetőként) konfliktusba keverednek; előfordul, hogy különböző mértékben és szinteken vétenek az emberi együttélés szabályai ellen, és rövidebb-hosszabb ideig különféle (fegyelmi, szabálysértési, büntető-e) eljárások szereplőivé válnak. Mindezekkel a felnőtté válás szempontjából kialakult kényszerszervezetekkel, kényszerítő helyzetekkel kellő érzékenységgel és szakszerűen szükséges segítő feladatokat végezni, hiszen az aktuális szituáció életvezetési konzekvenciái súlyosak lehetnek. Ezekben a szakmai területeken feladatokat végző szakemberek tevékenységét az ifjúságsegítő szakmai ismeretek nagyon sokban erősíthetik. Sokat segíthetnek ugyanakkor az ifjúságsegítő feladatokat végző szakemberekkel és szervezetekkel kialakított szakmai kapcsolatok is. Együttesen hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az alkalmazkodási problémákat a felnőtté válás során sikerrel meghaladva, az érintettek hatékony és jó alternatívát találjanak.

Az ifjúsági szakma szereplői

Az ifjúsági szakmához tartoznak mindazon megnyilvánulások, amelyek az ifjúsági korosztályok felnőtté válásának feltételrendszerét biztosítják, alakítják, teremtik meg, akár közvetlen kapcsolat nélkül is. Ilyenek a közigazgatásban tevékenykedők, a tudományos területeken, a kutatásban működők, a politikai területen szerepet vállalók, továbbá a média különböző szintjein dolgozók. Az ifjúsági szakma szereplői nem feltétlen a korosztályhoz tartozó egyénnel, csoporttal értően foglalkozó, tanult személyek, jobb esetben is általában pusztán autodidakta módon, tapasztalati úton szerzett tudással felruházottak.

Ifjúsági szakértők a közigazgatásban

Annak ellenére, hogy ezekben a tevékenységekben nincs feltétlenül közvetlen kapcsolat az ifjúsági korosztályokkal, mind a kormányzatban, mind pedig a helyi önkormányzatokban meghatározó jelentősége van az adott igazgatási keretek közötti hivatali munkának. Mindebből talán az ifjúsági tanácsnok, ifjúsági referens feladatköre a leginkább ismerős, de az ő tevékenységének csak azt a részét soroljuk ide, amelyben a „hivatali ügyeket intézi”, s nem kerül kapcsolatba az érintett korosztályokkal, közösségeikkel, szervezeteikkel. Települési, térségi, illetőleg megyei önkormányzati ifjúsági tanácsnokot ismerünk, de idetartozhat minden olyan hivatali szereplő is, aki valamilyen igazgatási feladatcsoport során a korosztályok felnőtté válásával kapcsolatosan rendszeresen vagy alkalmanként tevékenykedik.

Ifjúsági szakértők a tudományban, kutatásban
Mindazok a kutatók, elméleti szakemberek, akik önállóan, különféle szakmai műhelyekben, a felsőoktatásban vagy egy-egy szakmai tárgyú periodika környezetében, optimális esetben intézményes keretek között az ifjúsággal összefüggésben elméleti munkát végeznek, publikálnak, kutatást kezdeményeznek, vezetnek, kutatásban vesznek részt, azok közvetve az ifjúsági generációkkal összefüggő ifjúsági munka minőségét emelhetik. Elősegíthetik, hogy az aktuális nemzedékekkel kapcsolatos különböző szintű döntések kellő ismeretek alapján, kellő megalapozottsággal születhessenek meg. Megismerhetővé és figyelemmel kísérhetővé teszik a felnőtté válás során jellemző generációs tendenciákat és szocializációs összefüggéseket, továbbá hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a felnőtté válással kapcsolatos különféle tevékenységek szakmai szempontból erősödjenek, azaz összhangban maradjanak a korosztályok felnőtté válásával együtt jelentkező kihívásokkal.

Ifjúsági szakértők a politikában

Az ifjúsági jogok gyakorlásával és érvényesítésével kapcsolatosan különböző szinteken szerepet

vállaló, küldetésükkel tisztában lévő ifjúságpolitikusok meghatározó munkát végezhetnek. Ők a különféle szervezetekbe delegált, kooptált, választott képviselők, akik leginkább választóik nevében és érdekében lépnek fel. Képviselnek, az érintettek számára részvételt biztosítanak, érdekeket ütköztetnek, érvényesítenek. A kormányzati ifjúságpolitika szereplői a központi igazgatás szakmapolitikai háttereként megteremtik az igazgatási, illetve ifjúságpolitikai értelemben vett szakmai, operatív intézményeket országos és regionális szinteken. Ilyen módon a helyi és regionális szinteken elevenítik fel, tesszik kialakíthatóvá az ifjúságpolitika köznapi gyakorlatát.

Ifjúsági szakértők a kultúrában, médiában
A kulturális felületek (ifjúsági irodalom, ifjúsági zene és zenekiadás, gyermekszínházak, ifjúsági filmek), a sajtó, illetőleg az elektronikus sajtó, újabban az internet különféle fórumai számtalan lehetőséget biztosíthatnak arra, hogy nem csupán megismerhetővé tegyék az újabb nemzedékekkel kapcsolatos történéseket, hanem arra is jó eszközök, hogy közvetve alakítsák, befolyásolják a felnőtté válás folyamatát. A kultúra és média munkatársai nagyon sokféle szempontból foglalkoznak az ifjabb nemzedékekkel mind helyi, mind pedig országos léptékben. A különféle médiumok szerkesztői, újságírói nemritkán leegyszerűsített, olykor torz ifjúságképet mutatnak, ami valójában sokszor elég messzire kerül a generációk valóságos viszonyaitól, illetőleg a felnőtté válás érdemi folyamataitól. Mindez ugyanakkor jól szemlélteti azt is, hogy a felnőttek mind laikusán, mind szakmai szempontból mennyire kevés ismeret alapján, mennyi preconcepció szerint, és mennyire eltérő felfogásokban veszik körül a felnőtté válni készülő generációkat.

Ifjúsági referensek

Települési, térségi, illetőleg megyei önkormányzati ifjúsági referenst ismerünk, akiket nem csupán az önkormányzat alkalmazhat, hanem bármely olyan szervezet, amely az ifjúsági feladatokra

feladat-ellátási szerződést kötött az önkormányzattal. Az ifjúsági referens munkája során kapcsolatban áll az önkormányzat ifjúsági ügyekért felelős bizottságával, továbbá – amennyiben van – az ifjúsági ügyekért felelős tanácsnokkal. Aktív kapcsolatot tart fent az ifjúságsegítői feladatokat ellátó szakemberekkel, az ifjúsági korosztályi és szakmai közösségekkel (informális csoportjaival), szervezetekkel, a helyi ifjúsági érdekképviselő és az ifjúsági párbeszédrendszer szereplőivel. Az ifjúsági referens elvben az illetékességi területén élő ifjúsági korosztályok, közösségek és szervezetek meghosszabbított karja a hivatalban, az ő érdekeiket jeleníti meg, képviseli a struktúrában. Munkájával hozzájárul az ifjúságot érintő döntések előkészítéséhez, illetve a döntésekből adódó feladatok eredményes végrehajtásához.

Természetesen a sor sokáig folytatható (pl. a katonai kiképzéssel foglalkozó hivatásosok), de az alapvető szereplők ismeretén túl a lényeg nem azok vég nélküli felsorolása. Az ifjúsági munka és szakma szereplőinek (kevés, szabályt erősítő kivételtől eltekintve) egyike sem képes önmagában és egyedül betölteni az ifjúsági teret. A szektorok közti együttműködés éppen ezért nagyon fontos; az ifjúsággal, az ifjúságért különböző területen dolgozó szereplőknek szorosan együtt kell dolgozniuk. Meg kell ismerniük egymás munkáját, egymás intézményeinek teljesítőképességét, módszereiket és technikáikat, hogy az ifjúsági területen dolgozóknak saját kompetenciahatáraitól érve legyen hova kapcsolódniuk. Persze a pedagógus nem csak iskolai keretek közt, a szülő, a család nem pusztán a családi szocializáció kapcsán lehet részese az ifjúsági munkának. A családsegítőben dolgozó szakember sem csak jogszabály-alkalmazó, és a népművelő sem csak szabadidő-szervező stb. Különösen bonyolulttá válik ez a feladat a falusi, a kisvárosi léptéket meghaladva, ahol tehát az egyszerű ismeretség a nagyság miatt már elvész. Ott, ahol az ifjúsággal dolgozók bármiféle intézményeinek sokasága működik, önkormányzati feladat nemcsak a természetes és folyamatos koordináció, hanem a szakemberek

közötti partneri viszony folyamatos fenntartása és fejlesztése is.

Az önkormányzati koordinátori szerep léte vagy hiánya nem csökkenti az érintett szakmák és szakemberek felelősségét, mely kifejlődésének és hathatós megjelenésének egyik lényeges, mondhatni meghatározó kérdése az, hogy milyen tartalmat és formákat vesz föl az érintett szereplők partnersége, együttműködése, és főként hogyan fejleszthető egymás által az ifjúsági korosztályokkal való foglalkozás szakértelme. Leegyszerűsítve, hogy amikor saját szakterületükön professzionálisan teszik a dolgukat, összehangoltan, a kellő tudások és készségek birtokában működtessék egymás felé a jelzőrendszert, kommunikáljanak, közös megoldásokat keressenek, olyan háló-rendszerben dolgozzanak, amely megtartja, segíti és továbblépteti az érintettet.

Enélkül a gyerekek, serdülők, fiatalok kieshetnek a segítő struktúrákból; a segítségre szoruló tehetségesek éppen úgy, mint a gyámolítandók, a tájékozódni képtelen jó tanulók éppen úgy, mint a valamelyik tárgyban gyengélkedők vagy azok, akikkel nincs semmi baj, csak éppen nem tudnak mit kezdeni magukkal.

Jegyzetek

- 1 Szabó András anyagainak és Beke Pál, valamint Kárpáti Árpád tanácsainak felhasználásával.
- 2 Példa: a nyomdászat olyan terület, szakma (sokféle specifikummal, ahogy az ifjúsági szakmában is), ahol a nyomdász a szakma – képzettség, végzettség, gyakorlati tapasztalat – birtokában végzi feladatait, munkáját. Analógiaként mondjuk, azt tekintjük nyomdászati munkát végzőnek, aki a könyvvel közvetlen kapcsolatban van (gépmeister, kötetzet...). Ugyanakkor a könyv léte, előzetesen és utólagosan számos más feladatot feltételez. A papírhoz erdőgazdálkodás, környezetvédelem, újrahasznosítás, a piacra kerüléshez marketing, kereskedelem, művelődésszervezés stb. szükséges.
- 3 Hogy kit is takar pontosan az ifjúság szakmai közösség kifejezés? (A kontroll funkció ugyanis egy körülhatárolható, definiálható szereplő-kört feltételez.) Jelen esetben mindenkit, aki tevékenységét, elfogadottságát tekintve része annak a szakmai hálónak, amely részben műveli, részben fejleszti, részben kontrollálja az ifjúságügy-ifjúsági szakma-ifjúsági munka gyakorlatát és elméletét.
- 4 A neveléstudomány is több ízben kísérlete meg tárgyának szélesebb értelmezését, ez volt a 20. század elején a Gyermektanulmány (pedológia), újabban a Gyermekkortörténet.
- 5 Nem azonos az ifjúságsegítő végzettséggel. El kell különítenünk az *ifjúságsegítő képzési végzettségét és a személyes ifjúságsegítő munkát*.
- 6 A részben felkészült kitétel a szakemberek nem szakmabeli minősítésére utal, hanem arra, hogy az ifjúságügy szempontjából képzettségük mennyire releváns.

